

”Valheita levitetään toistuvasti”

Amerikkalainen skeptikkomuusikko Goerge Hrab kävi toisen kerran Suomessa. Suomalainen skeptikko Mikko Repka haastatteli häntä toisen kerran Skeptikko-lehteen.

LUKUISISTA skeptishenkisistä tapahtumista (mm. The Amazing Meeting, Reason Rally, TEDx ja QED) tuttu muusikko-podcastaja George ”Geo” Hrab vieraili viime vuoden elokuussa Suomessa jo toisen kerran (ensimmäisestä kerasta on juttu Skeptikossa 2/2011).

Tällä kertaa kyseessä oli ”Broad Street Score” -konsertti Turussa. Sen valmisteleminen ja toteutumiseen kannattaa tutustua ”Geologic Podcastissa” (<http://geologicpodcast.com>).

Haastattelussa sivuttiin myös Yhdysvaltain presidentinvaaleja, joiden tulos ei ollut silloin tiedossa. Geon aatokset Donald Trumpin valinnasta voi kuunnella hänen podcastinsa jaksosta 486.

MYYTINMURTAJIA EI MAINOSTETA SKEPTISENÄ TAI ATEISTISENA OHJELMANA

MR: TAPASIMME viimeksi viisi vuotta sitten Helsingissä ”Golden ticket” -keikallasi. Mitä on tapahtunut noiden viiden vuoden aikana, kun ajattelee skeptisen ja tieteellisen ajattelun tilaa maailmanlaajuisesti?

Geo: Kiinnostava kysymys. Viimeisen viiden vuoden aikana pääsy tiedon äärelle sekä erilaisten tapahtumien raportointi ja seuranta on parantunut räjähdysmäisesti. Vaikkakin trendi on ollut nähtävissä jo pitkään ja erilaiset tiedonhankintamenetelmät ovat tulleet lähes kaikkien saataville, on viimeinen viisi vuotta ollut hurjaa kasvua erityisesti Yhdysvalloissa. Vuosituhannen alussa samalla tavalla ajattelevien ihmisten löytäminen oli hankalampaa ja rajoittuneem-

paa, mutta mm. Richard Dawkinsin, Sam Harrisin ja Christopher Hitchensin luoma ”kirjaräjähdyks” toi valtavasti näkyvyyttä kriittiselle ajattelulle. Pelkästään erilaisten skeptisten tai tiedelähtöisten konferenssien määrä on kasvanut valtavasti Yhdysvalloissa, ja nykyisin alkaa olla yhä enemmän ja enemmän tiettyihin aihealueisiin erikoistuneita tilaisuuksia aikaisempien aluekohtaisten tapahtumien lisäksi.

MR: Viisi vuotta sitten tehdyssä haastattelussa keskustelimme myös skeptisyyden ja ateismin välisestä yhteydestä, mikä silloin oli vielä aika arka paikka monille. Oma mielikuvani on, että viime vuosina useimmat skeptiset vaikuttajat ovat ottaneet hanakammin kantaa myös uskonnollisiin väitteisiin, mitä olet mieltä tästä väitteestä?

Geo: Kyllä ja ei. Yksilötasolla ihmiset ovat tulleet rohkeammiksi ja avoimemmiksi kritiikissään uskonnollisia väitteitä kohtaan, mutta suurimmat ja näkyvimmat kriittisen ajattelun edistäjät ovat pysytelleet erossa selkeistä ateistisista kannanotoista. Otetaan esimerkiksi ”Myytinmurtajat”: kyseessä on perusteiltaan skeptinen ohjelma, mutta sitä ei mainosteta skeptisenä ohjelmana, eikä termiä ”ateismi” käytetä missään nimessä ohjelman yhteydessä. He ovat kuitenkin erittäin menestyneitä, koska heidän suhtautumisensa tieteellisen menetelmän käyttämiseen ja juhlistamiseen on niin hyvin tehtyä ja innostunutta. Muina esimerkkeinä voisin mainita Neil deGrasse Tysonin ja Bill Nyen, jotka molemmat ovat intohimoisia tieteen edistäjiä, mutta he eivät leimaa toimintaansa olemalla erityisesti skeptikkoja tai ateisteja. Menestyneemmät tieteen edistäjät ovat huomanneet, että heidän on hel-

pompi menestyä ja saada viestinsä leviämään laajemmalle yleisölle, jos he hieman pehmentävät viestiään ja pidättäytyvät leimaamasta toimintaansa liikaa. Mutta toisaalta tuntemattomammat aktivistit ovat herempiä ja vapaampia ilmaisemaan ateismiaan tai kritiikkiään kirkkojen toimintaa tai uskomuksia kohtaan kuin mitä 5-10 vuotta sitten. Eli pyhät lehmät eivät ole enää yhtä pyhiä.

MR: Mistä tulikin mieleen Äiti Teresan pyhimyksi julistaminen. Monissa asiaa käsitellessä uutisissa oli mukana myös kritiikkiä hänen toimintaansa kohtaan, jotka koskivat lahjoitusrahojen käyttöä, karsimysfantasointia jne. Eli aikaisemmin viljelty täysin mustavalkoinen ihannoiti on jäänyt hieman vähemmälle ja mukaan on tullut harmaan sävyjä.

Geo: Totta, mukaan on tullut erilaisia kantoja ja tasapuolisuutta. Tasapuolisuus sinällään on kuitenkin erittäin hankala asia joissakin tapauksissa. Reiluuden ja tasapuolisuuden nimissä ääneen pääsevät tahot, joilla ihan oikeasti ei olisi asiaa keskusteluun, eikä noita tahoja ainakaan pitäisi mainostaa tasavertaisina.

MR: Äiti Teresasta Sanal Edamarukuun, jonka sinäkin olet tavannut. Sanal on asunut Helsingissä maanpaossa jo useamman vuoden, ja hänen tapauksena on aika hurja esimerkki siitä, millaista skeptikon elämä voi olla Intiassa.

Geo: Hän todellakin on laittanut henkensä peliin kriittisen ajattelun edestä. Hänen puheensa ”The Amazing Meetingissä” kolme vuotta sitten oli erittäin koskettava. Hurjinta on, että kyseisen itkevän patsaan tapaus ei edes ole suora hyökkäys kirkkoa tai uskontoa kohtaan. Sanal vain haluaa osoittaa suhteellisen alkeellisia tieteellisiä työkaluja käyttäen, että patsas ei ihan oikeasti taianomaisesti itke, vaan että kyseinen vesi nousee kapillaari-ilmiön avulla läheisestä viemäristä. Tuon vuoksi hänen henkeään on uhattu ja hänen perhettään on ahdisteltu, mikä on järkyttävää. Kiitos sosiaalisten medioiden, viime vuosien aikana skeptisyyttä ja tieteellistä maailmankuvaa levittävien aktivistien määrä on kasvanut jopa sellaisissa maissa, missä aikaisemmin tuollainen toiminta olisi ollut melkein varma kuolemantuomio, eikä se vielääkään ole turvallista.

TÄYSIN NEUTRAALEJA TIEDONTARKASTAJAORGANISAATIOITA EI LÖYDY

MR: **KUN ON SEURANNUT** viimeaikaisia vaaleja ja äänestyksiä, kuten Brexit-äänestystä ja USA:n presidentinvaaleja, vaikuttaa siltä, että faktojen tarkastaminen on mennyt yhä huonompaan suuntaan. Aikaisemmin vaaliväittelyissä osapuolet pystyivät keskustelemaan jonkun tietyn aiheen eri tulkinnoista tai näkökulmista, mutta viime aikoina kaikki aika tuntuu menevän

sihen, että molemmat (tai ainakin toinen) osapuolet suoltavat väitteitä, joiden paikkansapitävyydestä ei ole mitään takeita. Monesti vasta vaalien jälkeen huomataan, että väitteet ja lupaukset olivat täysin fiktiivisiä ja virheellisiä. Lisäksi hyvin usein heitetään ilmaan väitteitä, jotka pystytään melkein heti todentamaan vääriksi, mutta kuten vaikkapa rokotteiden ja autismin välisistä yhteyksistä levitettyjen valheitten osalta, suurin tuho on jo tehty. Kun shokkiotsikot on kerran nähty, ei niitä seuranneita korjauksia tule suuri yleisö juurikaan panneeksi merkille.

Geo: Iso osa tuosta on vääristyneen tasapuolisuuden (false balance) aikaansaamaa. Yhdysvalloissa monet medialähteet ovat hyvin huolissaan siitä, että heidät nähtäisiin valitsevan puolia esimerkiksi demokraattien tai republikaanien välillä tai että he uutisoisivat pelkkiä mielipiteitä. Jos esimerkiksi joku ilmaisee paikkansapitämättömän väitteen, niin tuon asian korjaaminen nähdään monissa medioissa monesti mielipiteen esittämiseksi, vaikkakin kyseessä olisi täysin oikeudenmukainen virheen oikaisu. Kun korjaa yhden puolen virheellisiä väitteitä, pelätään leimautumista toisen puolen kannattajaksi, ja tuo pelottaa monia mediakanavia. Tämä johtaa tavallisen kansalaisen kohdalla erittäin monimutkaiseen tilanteeseen: kun joku poliitikko väittää jotain, niin yksi organisaatio kertoo, että väite totta ja toinen, että valetta. Seuraavaksi pitäisi selvittää erilaisten organisaatioiden taustoja, rahoittajia, menetelmiä ja niin edelleen, mikä monesti on tavalliselle kansalaiselle aivan liian työlästä. Täysin neutraaleja tiedontarkastajaorganisaatioita ei löydy.

On häpeällistä, että yksittäisten ihmisten tekemiä väitteitä ei tarkastella tarkemmin ja että väärää tietoa ei oikaista riittävän näkyvästi. Mikä kauheinta, monia valheita levitetään toistuvasti. Haastattelijat eivät ole kykeneviä tai halukkaita kyseenalaistamaan tai korjaamaan väitteitä, ja kun jotain väitettä toistetaan jatkuvasti, tulee siitä monien mielissä faktaa, vaikka se olisi täyttä valetta. Toinen raivostuttava tapa mitä käytetään lehtien kansissa ja nettisivujen otsikoissa on turha draaman kehittäminen. Otsikot tyyliin ”Aiheuttavatko rokotteet autismia?!” luovat mielikuvan, että näin olisi asianlaita, vaikka itse jutussa todistettaisiin päinvastoin. Muutama vuosi sitten jopa National Geographic syyllistyi samanlaiseen tyhmyyteen otsikoimalla kannessaan ”Was Darwin wrong?” Ei, Darwin ei ollut väärässä, mutta vahinko oli jo tehty. Ihmisillä on taipumus muistaa vain se, mitä otsikoidaan, ja tässä tapauksessa huono otsikointi onnistui kylvämään epäilyksen siemenen, mikä ei ole hyvä asia.

MR: Jotkut uutissivustot ovat joutuneet lopettamaan kommenttiosastot, koska niillä käytävä keskustelu menee välittömästi ala-arvoiseksi. Saman koki myös Microsoftin ”Tay-chatbot” -robotti, joka taantui naisia vihaavaksi natsiksi alle 24 tunnissa.

Geo: Varsinkin anonyyminä käytävä keskustelu menee hyvin usein väärille raiteille nopeasti. On

hurjaa ajatella, että ihminen pystyy sekä uskomattoman ihmeellisiin suorituksiin että kammottaviin tyhmyyksiin. Sama laji, mikä lensi kuuhun ja maalasi Sikstuksen kappelin katon aloittaa jatkuvasti tuhoisia sotia ja raivoaa netin keskustelupalstoilla. Erittäin kiinnostavaa.

JOKAINEN MEISTÄ VOI TOIMIA ÄÄLIÖMÄISESTI

MR: NYT KUN SKEPTISESTÄ ja tieteellisestä ajattelumaa-ilmasta on tullut suositumpaa ja yleisempää ja koko ajan liikkeeseen liittyy enemmän ja enemmän ihmisiä, oletko havainnut leiriytymistä skeptisen liikkeen sisällä?

Geo: Kyllä tuota jonkin verran tapahtuu ja se onkin aika ristiriitaista: yhtäältä on harmi, että emme aina pysty olemaan yhtä suurta perhettä, mutta toisaalta on erittäin positiivista, että porukkaa on jo sen verran paljon, että erilaisiin leireihin tai suuntautumisiin jakautuminen on mahdollista. Mutta tämä on totta ihan minkä tahansa toiminnan suhteen. Kyseessä voi olla vaikka tietyn bändin fanittaminen, mikä johtaa keskustelufoorumeilla täysin samanlaiseen väittelyyn, leiriytymiseen ja jopa raivoamiseen. Milloin suosikkilevyysi on täysin väärä tai suosikkikokoonpanosi on järjetön. Ja kyseessä ovat kuitenkin samaa bändiä fannittavat ihmiset. Saman toimintamallin voi valitettavasti laajentaa koskemaan koko ihmiskuntaa. Aivan liian harvoin unohdetaan se, kuinka paljon meillä kaikilla on yhteistä. Fanaattisimmalla uskovaisella ja militantimmalla ateistilla on valtavan paljon enemmän yhteistä kuin heitä erottavia asioita. Miten he elävät, mistä he pitävät, mitä toiveita heillä on, miten heidän kehonsa toimivat ja lukemattomat muut tekijät

ovat täysin samoja, mutta kuitenkin aina keskitytään ihmisiä erottaviin tekijöihin. Toivoisinkin, että erilaiset ääripäät pystyisivät tajuamaan ja sopimaan, että heitä yhdistää valtavan paljon enemmän asioita kuin mitä erottaa. Toki skeptisenkin liikkeen sisällä syntyy henkilökultteja, jotka joskus kuvittelevat olevan kritiikin ja arvostelun ulkopuolella. Tuo kuitenkin osoittaa, että mekin olemme vain ihmisiä, täysin samalla tavalla kykeneviä virheisiin ja itsepetokseen kuin kaikki muutkin.

MR: Eli vaikkapa Richard Dawkinsin ajoittaiset oudot twiitit eivät kaada koko systeemiä?

Geo: Eivät suinkaan, ne vain osoittavat, että jokainen meistä voi joskus toimia ääliömäisesti. Tämä ei kuitenkaan oikeuta toimimaan ääliömäisesti, mutta se muistuttaa siitä, että muutamat epäonnistuneet pelinavaukset eivät tee tyhjäksi kaikkea tekemäsi hyvää. Samoin kuten muutamat hyvät työt eivät tee ihmisestä hyvää, jos suurin osa muusta toiminnasta on kammottavaa. Homma toimii molempiin suuntiin. Kuitenkin joskus vastaan tulee uutta todistusaineistoa, minkä valossa pitää todellakin miettiä uusiksi suhtautuminen aikaisemmin arvostamiseksi ihmiseen, esimerkkinä vaikkapa Bill Cosby, joka varsinkin Yhdysvalloissa on ollut hyvinkin vaikutusvaltainen henkilö. Kyseisessä tapauksessa ei ole enää kyse puheista, vaan mitä luultavimmin vuosikymmenien ajan jatkuneista teoista, joita on mahdoton hyväksyä.

MR: Lopuksi vielä kyselisin ennustuksia lähitulevaisuuden huuhaa-ilmioita koskien, onko Atlantin takana muhimassa jotain hurjaa, mistä meidän Euroopassa pitäisi olla varuillaan? Onko odotettavissa lisää huippu-uimareiden kuppausvillityksen kaltaisia ilmiöitä?

Geo: Tämän hetken suurimmat villitykset koskevat ruokaa, kuten gluteenin tarpeetonta karttamista ja outoja dieettejä. Geenimanipuloidun ruuan kuvitteellisilla haitoilla pelotteleminen on yhä pinnalla, hapetettua vettä myydään kovaan hintaan ja niin edelleen. Yksi suuri tuotevalvonnallinen epäkohota Yhdysvalloissa on erilaisten lisäravinteiden kuuluttomuus virallisen valvonnan piiriin. Jos tuote luokitellaan lisäravinteeksi, ei kyseisen tuotteen tarvitse täyttää oikeastaan mitään kriteerejä, eikä esimerkiksi Tuote- ja lääkeainevirasto FDA voi ottaa asiaan kantaa. Tuo johtaa siihen, että hurjilla lupauksilla myydyt tuotteet ovat useimmiten täysin hyödyttömiä tai jopa terveydelle haitallisia.

MR: Monesti toivonkin, että ufot ja kummitukset tulisivat takaisin muotiin, sillä nuo uskomukset eivät useimmiten ole terveydelle haitallisia.

Geo: Todellakin. Harmi vaan että todistusaineistoa kumpaisenkaan suhteen ei ole ilmestynyt, vaikkakin lähes jokaisella on koko ajan mukanaan hämmästyttävän hyvät tallentamisvälineet.